

УДК 338.24:640.41(045)

Язіна В.А.
аспірант,

Запорізька державна інженерна академія

**АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
НА РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ****THE ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF EXTERNAL FACTORS
ON THE PROGRESS OF THE ENTERPRISES OF HOTEL
AND RESTAURANT BUSINESS IN UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті проаналізований вплив факторів зовнішнього середовища на розвиток готельно-ресторанного господарства України. Розглянуто основні перешкоди, що суттєво гальмують готельно-ресторанний бізнес. Зокрема, особливу увагу приділено проблемам інвестування, державному регулюванню підприємств готельно-ресторанного господарства та розглянута державна політика регулювання підприємницької діяльності на прикладі європейських країн. Надано рекомендації щодо загального розвитку та економічного зростання діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства.

Ключові слова: підприємства готельно-ресторанного господарства, індустрія гостинності, фактори зовнішнього середовища, інвестування, державне регулювання.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализировано влияние факторов внешней среды на развитие гостинично-ресторанного хозяйства Украины. Рассмотрены основные препятствия, которые существенно тормозят гостинично-ресторанный бизнес. В частности, особое внимание уделено проблемам инвестирования, государственному регулированию предприятий гостинично-ресторанного хозяйства и рассмотрена государственная политика регулирования предпринимательской деятельности на примере европейских стран. Даны рекомендации относительно общего развития и экономического роста деятельности предприятий гостинично-ресторанного хозяйства.

Ключевые слова: предприятия гостинично-ресторанного хозяйства, индустрия гостеприимства, факторы внешней среды, инвестирование, государственное регулирование.

ANNOTATION

The article focuses on the analysis the influence of external factors on the development of the hotel and restaurant business in Ukraine. The main obstacles that inhibit the hotel and restaurant business, in particular, special attention is paid to the problems of investment, state regulation of business hotel and restaurant management and reviewed public policy regulating entrepreneurial activity on the example of European countries. In article recommendations concerning the general progress and economic growth of activity of the enterprises of hotel and restaurant business are offered.

Keywords: enterprises of a hotel and restaurant business, industry of hospitality, factors of progress, investment, state regulation.

Проблема у загальному вигляді та її значення. На ефективність функціонування підприємств готельно-ресторанного господарства впливає безліч факторів. Через негативний вплив факторів зовнішнього середовища та розгалужену систему державного регулювання України готельно-ресторанний бізнес втрачає усі можливості на стабільний розвиток. Нелегка ситуація, яка склалася нині в Україні, значно гальмує процес розвитку управління

підприємствами готельно-ресторанного господарства. Проблема розвитку індустрії гостинності є досить актуальною, виходячи з її економічного та соціального значення. Саме тому є актуальним розгляд аналізу впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток готельно-ресторанного господарства України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток готельно-ресторанного господарства України знайшли своє відображення у працях таких учених: Н.В. Антонюк, А.В. Бакурова, В.В. Бородіна, А.В. Діденко, О.І. Гулич, Ю.С. Занько, С.В. Максименко, М.О. Корнілевська, В.О. Ткач.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток готельно-ресторанного господарства України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У зв'язку з останніми подіями в Україні економіка країни зазнає значних втрат. Негативний вплив факторів зовнішнього середовища зумовлюють нестабільну ситуацію в Україні. Галузі господарства перебувають у «підвішеному» стані, вплив факторів зовнішнього середовища та їх підсумок, тобто той стан речей, який відбувся негативно вплинули, зокрема, і на функціонування підприємств готельно-ресторанного господарства. У таблиці 1 показані основні фактори зовнішнього середовища та їх вплив на розвиток України в цілому.

Виходячи із негативного впливу факторів зовнішнього середовища на загальний стан України, однозначно можна зробити висновок, що суттєвих втрат зазнала і сфера гостинності. Підприємства готельно-ресторанного господарства зменшуються у своїй кількості, втрачають закордонних інвесторів (ті, що вклали інвестиції в український бізнес, зупинили свої валютні надходження через загрозу стати банкрутом та усвідомлення, що конфліктна ситуація може зачепити власне підприємство, а потенціальні інвестори просто стали дезінформованими та наляканими тим, що нині відбувається в Україні), відбуваються кардинальні зміни в керівному апараті готельно-ресторанних підприємств; велика кількість робочого

персоналу потрапила під скорочення; змінюються форми власності; втрачена велика кількість приїжджих туристів тощо.

Фактори, що наведені у таблиці 1, входять до PEST-аналізу, який, за оцінками зарубіжних спеціалістів, є найважливішим з погляду впливу на діяльність окремих підприємств.

Зміна макросередовища впливає на стратегічні позиції підприємства на ринку та на елементи мікросередовища.

Підприємства готельно-ресторанного бізнесу повинні здійснювати збирання стратегічної інформації про зовнішнє середовище, яке найчастіше будується на неформальній та індивідуальній основі. Джерелами такої інформації можуть бути спеціальні органи (спілка споживачів, державні й муніципальні органи), постачальники і посередники, споживачі послуг, обслуговуючі організації (банки, рекламні, аудиторські організації). Важливим джерелом інформації про зовнішнє середовище є також спеціалісти й працівники підприємства [3].

Важливою перепоною у розвитку готельно-ресторанного бізнесу є інвестування. Стимулювання інвестиційної та туристичної діяльності в Україні здійснюється положенням державного регулювання інвестиційної діяльності, які містяться в низці нормативних актів. Насамперед варто назвати Конституцію України.

З метою захисту суспільних інтересів у процесі здійснення інвестиційної діяльності як різновиду господарської діяльності Конституцією України (ст. 13) передбачається забезпечення

державою соціальної орієнтації економіки України, в яку запроваджуються ринкові елементи господарювання.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р.:

- закріплює форми державного регулювання інвестиційної діяльності (ст. 12);
- передбачає порядок прийняття рішень щодо республіканських державних інвестицій (ст. 13) та порядок розміщення державного замовлення (ст. 14);
- визначає основні засади здійснення державної експертизи інвестицій будівництва (ст. 15);
- передбачає регулювання інвестиційної діяльності не лише в масштабі країни, але й окремих регіонів шляхом надання відповідних повноважень Верховній Раді Автономної Республіки Крим та органам місцевого самоврядування (ст. 16);
- визначає основні засади ціноутворення у сфері інвестування (ст. 17).

Закон України «Про режим іноземного інвестування» від березня 1996 р.:

- передбачає обов'язкову державну реєстрацію іноземних інвестицій (ст. 13) та підстави відмови у такій реєстрації (ст. 14);
- закріплює обов'язковість статистичної звітності про іноземні інвестиції з боку органів, що здійснюють державну реєстрацію таких інвестицій, підприємств з іноземними інвестиціями, податкових органів і установ банку (ст. 15);
- визначає специфіку регулювання іноземних інвестицій у вільних економічних зонах (ст. 25).

Таблиця 1

Фактори зовнішнього середовища та їхній вплив на розвиток України

Фактори зовнішнього середовища	Характеристика	Результат впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток України
1. Економічні	фактори, що пов'язані з обігом грошей, товарів, інформації та енергії.	Спад національної валюти – гривні та підвищення курсу долара; знижується купівельна спроможність; продукцію і послуги підприємства, вимушене скорочення обсягу виробництва продукції й надання послуг.
2. Політичні	фактори, що впливають на політичні погляди та поділяють людей на окремі політичні групи і знаходять вираження в діяльності та прийнятті рішень місцевими органами влади та уряду.	Зміна керівного апарату країни та загострення політичної ситуації як всередині країни, так і між відносинами України та Росії; воєнний конфлікт.
3. Соціально-демографічні	фактори, що впливають на рівень і тривалість життя людей, а також формують їхню ціннісну орієнтацію.	Введення реформ, що негативно відображаються на соціально-демографічному становищі суспільства; підвищення пенсійного віку; введення нових податків, які не обґрунтовані владою щодо своєї необхідності; воєнний конфлікт.
4. Технологічні	фактори, що пов'язані з розвитком техніки, обладнання, інструментів, процесів обробки та виготовлення продуктів, матеріалів і технологій, а також know-how.	Зниження рівня науково-технічного прогресу, через втрату країн-партнерів, що відмовилися або призупинили свою діяльність на території нашої держави; закриття значної кількості вищих навчальних закладів; зупинення функціонування багатьох підприємств та заводів тощо.
5. Географічні	фактори, пов'язані з розміщенням, топографією місцевості, кліматом і натуральними ресурсами (зокрема, корисними копалинами).	Географічні зміни територіальної цілісності країни.

Стимулювання інвестиційної та туристичної діяльності в Україні декларується низкою нормативно-правових актів, серед яких Закони України «Про режим іноземного інвестування», «Про інвестиційну діяльність», «Про податок на додану вартість» та «Про туризм». Проте прийняті та схвалені закони та нормативні акти досі не виконуються. В Україні відсутня чітка державна програма розвитку курортів, відсутній державний моніторинг курортних територій. За останні 15 років орган державного управління туризмом зазнав загалом дев'ять реорганізацій, з них три – у 2005 році: в лютому туристична галузь підпорядковувалася Міністерству економіки, в квітні – Міністерству культури та мистецтв, і тільки в липні 2005 року була створена Державна служба туризму і курортів. Протягом туристичного сезону 2005 р. чотири рази змінювалися умови оподаткування туристичних послуг. Крім того підвищивши податок на землю, держава збільшила тим самим і вартість путівок у санаторії, будинки відпочинку, ціни на проживання в готелях. Ще однією проблемою для суб'єктів туристичного ринку, які займаються в'їзним туризмом є протиріччя в Законі України «Про податок на додану вартість» (ВВР, 1997, № 21, ст.156). У ньому зазначено, що експорт товарів та послуг здійснюється за нульовою ставкою, але на експорт туристичних послуг це не поширюється.

Інвестиційна діяльність є одним з найбільш складних і ризикових видів бізнесу. Її результати мають значний вплив на ефективність підприємництва в цілому.

Основна проблема полягає в тому, що держава управляє туризмом, а туристська активність вимагає втручання з боку держави.

Основними напрямками державної політики в галузі туризму є:

- залучення громадян до раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем, організація оздоровлення населення та забезпечення прав громадян на відпочинок;

- забезпечення раціонального використання та збереження туристичних ресурсів, становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, створення ефективної системи туристичної діяльності для забезпечення потреб внутрішнього та іноземного туризму;

- створення та вдосконалення нормативно-правової бази в галузі туризму відповідно до чинного законодавства України, міжнародних норм і правил;

- захист прав та інтересів держави в галузі туризму;

- створення сприятливого для розвитку туризму податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів контролю; створення економічних умов, які стимулюють розвиток туризму в Україні;

- запровадження пільгових умов для організації туристичної та екскурсійної роботи серед дітей, підлітків, молоді, інвалідів та малозабезпечених верств населення;

- заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток туристичної індустрії;

- встановлення порядку стандартизації, сертифікації та ліцензування в галузі туризму;

- впровадження системи статистичної звітності суб'єктів туристичної діяльності;

- визначення порядку управління державою власністю в галузі туризму;

- створення рівних можливостей на ринку туристичних послуг для суб'єктів підприємництва незалежно від форми власності;

- сприяння розвитку конкуренції, забезпечення дотримання у цій галузі антимонопольного законодавства;

- забезпечення безпеки туристів, захист їхніх прав, інтересів і майна;

- підтримка розвитку туризму в регіонах, визначення статусу окремих туристичних центрів, створення умов для пріоритетного розвитку туристичної індустрії;

- організація та розвиток системи наукового забезпечення галузі туризму, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів;

- розвиток співробітництва з зарубіжними країнами та міжнародними організаціями, участь у міжнародних програмах розвитку туризму, розробка та укладання міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорів у галузі туризму та визначення механізму їх реалізації [1].

Україна має дуже сприятливі умови і багаті рекреаційні ресурси для розвитку туристичного бізнесу, але законодавча база та несприятлива ситуація в країні зупиняють процес розвитку готельно-ресторанної індустрії. Тобто для вирішення питання розвитку готельно-ресторанного бізнесу необхідно стабілізувати надзвичайний стан в країні, налагодити економіко-політичну ситуацію в країні та оновити і покращити законодавчу базу управління туристичної діяльності, що дасть змогу для підвищити ефективність ведення готельно-ресторанного бізнесу та залучити закордонні та вітчизняні інвестиції.

Досвід різних країн свідчить, що успіх розвитку туризму прямо залежить від того, як на державному рівні сприймається ця галузь, наскільки вона користується державною підтримкою. Варто зазначити, що сфера туризму як багатогалузевий комплекс має потребу в координації своєї господарської діяльності набагато сильніше, ніж будь-яка інша.

Яскравим прикладом розвитку та державного регулювання підприємницької діяльності, зокрема готельно-ресторанного бізнесу, можна назвати Чехію, яка у 1993 році відокремилася від Словаччини та стала незалежною країною. Успішному функціонуванню готельно-ресторанної індустрії сприяла низка факторів. І най-

важливіший із них полягає в тому, що вже на початковому етапі трансформації були створені нормативно-правові та інституційні рамки розвитку підприємництва, спирається на державну підтримку. У 1992 р. був прийнятий «Закон про державну підтримку малого і середнього підприємництва», спрямований на стимулювання розвитку цієї форми господарської діяльності.

У законі визначені конкретні напрями діяльності державних органів щодо надання підтримки малому і середньому бізнесу:

1) заходи щодо підвищення капіталізації підприємств: пільгові кредити за пільговою процентною ставкою та пільговим терміном погашення; субсидування частини відсотків за кредитами; прямі дотації;

2) підтримка програм підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня. Державна підтримка підготовці учнів, підвищенню рівня спеціальної підготовки як підприємців, так і працівників, зайнятих у сфері малого і середнього бізнесу. Підтримка надається у формі фінансових дотацій підприємствам або організаціям, що надають підприємствам малого і середнього бізнесу послуги з підвищення кваліфікаційного рівня;

3) підтримка служб, що надають економічні і технічні консультаційні послуги підприємствам малого та середнього бізнесу;

4) підтримка послуг по збору, обробці та поширенню інформації, необхідної МСП;

5) підтримка прикладних досліджень і технічного розвитку;

6) підтримка створення нових робочих місць, особливо для категорій осіб з обмеженою працездатністю;

7) підтримка економічного розвитку регіонів. Фінансові субсидії можуть надаватися підприємствам в економічно відсталіх областях з серйозними соціальними та економічними проблемами;

8) підтримка співробітництва з іноземними партнерами, участі у виставках, у тому числі міжнародних;

9) підтримка результатів досліджень з проблематики малого і середнього бізнесу.

Також важливим етапом у розвитку підприємництва стало прийняття законодавчих актів про заохочення приватної ініціативи, якими були зняті обмеження на діяльність приватних осіб, розширені їхні права у зовнішньоекономічній сфері.

Ще однією найважливішою формою підтримки малого і середнього бізнесу в Чехії є надання йому фінансової допомоги в рамках державних цільових програм, щорічно приймаються Міністерством промисловості і торгівлі та Міністерством місцевого самоврядування, реалізатором яких виступає все той же Чеськоморавський банк гарантій і розвитку.

Привабливість Чехії як місця ведення бізнесу обумовлена тим, що в цій країні іноземні фізичні та юридичні особи при реєстрації підприємства мають ті ж права, що і чехи. При цьому рівень

життя в Чехії набагато перевищує український: так, у 2012 році ВВП на душу чеського населення склав понад 27 тис. дол. США, тоді як в Україні – лише 7,5 тис. дол. США.

Водночас Словаччина позиціонує себе як туристична країна. І не безпідставно: на 5 млн словаків припадає понад 60 гірськолижних курортів. Крім того, в країні є безліч цілорічних термальних курортів. Як наслідок – туристична ніша для бізнесу в Словаччині більш ніж приваблива.

Створення підприємства займає від 15 до 25 днів. Дві найбільш популярні форми словацьких підприємств, доступних для створення іноземними бізнесменами:

1. Закрита компанія з обмеженою відповідальністю – це аналог ТОВ. Засновниками компанії можуть виступати від 1 до 50 фізичних або юридичних осіб. Мінімальний статутний капітал – 5 тисяч євро, при цьому на кожного акціонера повинно припадати не менше 750 євро.

2. Відкрите акціонерне товариство Словаччини може бути створено двома і більше учасниками: як фізичними, так і юридичними особами. Мінімальний статутний капітал – 25 тисяч євро.

Чинне законодавство України нечітко визначає готельно-ресторанне підприємство, його приналежність до сфери туристичних послуг та відомчого підпорядкування [2].

Висновки. Економічне зростання діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу в Україні стримується низкою причин. Негативний вплив факторів зовнішнього середовища і недосконала законодавча база регулювання готельно-ресторанного бізнесу суттєво погіршують сучасний стан речей.

Для належного розвитку готельно-ресторанних підприємств необхідна розробка законодавчих актів, які передбачали б доцільне регулювання підприємств готельно-ресторанного бізнесу, спрощення процесу реєстрації підприємства, створення цільових програм на підтримку готельно-ресторанного бізнесу, спрощення системи оподаткування, фінансову підтримку з боку держави, інвестування у готельно-ресторанний бізнес, тобто якщо Україна зможе застосувати зарубіжний європейський досвід, що у свою чергу буде стимулятором розвитку туризму та зовнішньоекономічної діяльності в країні. Тобто якщо Україна застосує позитивний зарубіжний досвід регулювання державної політики, то відбудеться активний розвиток індустрії гостинності та інших сфер господарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк Н.В., Занько Ю.С. Державна політика України у сфері туризму / Н.В. Антонюк, Ю.С. Занько // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. Вип. 24.

2. Корнілевська М.О. Матеріали конференції. Управління готельним бізнесом та тенденції його розвитку / М.О. Корнілевська // Научный прогресс на рубеже тысячелетий. – 2009.
3. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: навчальний посібник / Л.І. Нечаюк, Н.О. Телеш. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 348 с.
4. Іртищева І.О. «Зелена економіка» – шлях до сталого розвитку / І.О. Іртищева // Сталый розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях : матеріали наук.-практ. конф., м. Бахчисарай, 16-17 квітня 2009 р. / НДІ сталого розвитку та природокористування. – Сімферополь, «СОНАТ» : НДІ СРП, 2009. – С. 70-72.
5. Іртищева І.О. Сільський туризм як один із напрямів розвитку підприємництва на селі / І.О. Іртищева, Л.В. Дейнеко, П.М. Купчак // Матеріали третьої міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі», 8-9 жовтня. – 2009. – Житомир, 2009. – С. 59-63.